

Klara Hrvatin

Zbirateljska kultura in razstave vzhodnoazijskih glasbil na Slovenskem: identifikacija glasbil iz Skuškovske zbirke

1 Glasbila iz slovenskih vzhodnoazijskih zbirk

Če si ogledamo današnje slovenske glasbene zbirke, tako glasbenih instrumentov v muzejih kot na občasnih razstavah glasbil, je naše srečanje z glasbenimi instrumenti iz Vzhodne Azije zelo redko. Pregled stanja oziroma vpogled in ponovni premislek o zbirkah takšnih glasbil ali samostojnih glasbil je nedavno omogočil projekt Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji (VAZ) (več o projektu v Vampelj Suhadolnik 2019), pri katerem se tako slovenski muzeji kot skupina raziskovalcev z Oddelka za azijske študije pod vodstvom Nataše Vampelj Suhadolnik trudimo ponovno pregledati in oceniti vzhodnoazijske zbirke pri nas. S tem smo dobili vpogled v glasbene (kot tudi gledališke) predmete, vezane na vzhodnoazijski prostor, kot bomo videli iz obravnavanih zbirk, predvsem v artefakte iz Kitajske in Japonske. Glasbila, ki jih bomo v tem članku postavili v ospredje in na kratko orisali, lahko najdemo v Skuškovski zbirki (Slovenski etnografski muzej), Zbirki Alme Karlin (Pokrajinski muzej Celje) ter Zbirki predmetov iz Azije in Južne Amerike (Pokrajinski muzej Celje).

V Zbirki Alme Karlin je med predmeti, ki jih je verjetno prinesla s potovanja v letih 1922–1924, ko je obiskala Japonsko, Korejo, Mandžurijo in Kitajsko, tudi nekaj instrumentov.¹ Povečini gre za majhne, miniaturne replike glasbil, lahko bi jim rekli spominki, kot so 17 centimetrov dolg sedemstrunski kordofon *koto* 琴; 11 centimetrov dolga replika tristrunskega instrumenta *shamisen* 三味線 iz vrvi in lesa z majhnim plektrumom; 11 centimetrov in pol dolg dvostrunski *koto* ali *yakumo-koto* 八雲琴, izdelan iz lesa, vrvi in plastike; ter kitajski instrument mesečeva lutnja *yueqin* ali *yue qin* 月琴, ki je na Japonskem poznan kot *gekkin*. Med instrumenti naravne velikosti omenimo vrtljiv boben, na Japonskem poznan kot *den-den daiko* だんぜん太鼓, ki je v rabi tudi v Tibetu, Mongoliji, Indiji, na Kitajskem, Tajvanu, v Koreji in drugod, ter namizni *budistični gong* z medeninastim zvonom (17 cm x 11,7 cm), na katerem je upodobljen stiliziran zmaj, obešen na ročno izrezljan temno rjav okvir.

¹ Z glasbo povezani predmeti, o katerih bo govora, so iz zbirke Pokrajinskega muzeja Celje. Zapuščino Alme Karlin sicer najdemo tudi v celjskem Muzeju novejših zgodovine ter v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

V Zbirki predmetov iz Azije in Južne Amerike (Pokrajinski muzej Celje), ki vključuje predmete iz Vzhodne Azije, o katerih vemo le, da so bili pretežno pridobljeni iz fonda federalnih zbirnih centrov, lahko prav tako najdemo glasbene instrumente. Pozornost zbuja *zvon iz Nare*, *zvon Velikega Bude iz Nare* ali *Naradaibutsushō* 奈良大佛鐘 s konca 19. ali začetka 20. stoletja, ki je bil izdelan kot replika večjega zvona iz znanega templja Tōdai-ji v Nari, in dva gonga, ki ju je treba še natančneje preučiti. V teh zbirkah gre v prvi vrsti za instrumente, ki datirajo v pozno 19. stoletje, predvsem pa v zgodnje 20. stoletje, tako da gre za mlajše predmete, predvsem pa za artefakte, ki jih je treba obravnavati tudi kot predmete, povezane z religijsko namembnostjo. Od naštetih vzhodnoazijskih zbirk, ki vsebujejo glasbila, posebej izstopa tretja zbirka glasbil, ki se bistveno razlikuje od drugih dveh, saj obsega širšo skupino glasbil, in sicer glasbila iz skupine kordofonov, membranofonov in aerofonov. Glasbila so starejšega datuma in so zanimiva tudi z estetskega vidika. To velja za glasbila iz Skuškovske zbirke, o kateri bomo govorili v nadaljevanju.

2 Kitajska glasbila iz Skuškovske zbirke

Zbirka avstro-ogrskega pomorskega častnika Ivana Skuška ml. (1877–1947)² slovi kot ena največjih vzhodnoazijskih zbirk v Sloveniji. Če povzamemo lastnosti celotne zbirke, velja poudariti njeno raznolikost: med približno 500 artefakti v njej najdemo predmete manjšega formata, od malih umetnin in predmetov za vsakdanjo rabo (budistični kipci, lakirani predmeti, posodice iz žada, bambusa in slonovine, pipe za kajenje opija, njuhalniki, različni kovanci, zrcalo, kompas, vezenine, ženska in moška oblačila, obutev, pokrivala, vezenine itn.) do predmetov večjega formata, med katerimi je treba v ospredje postaviti predvsem Skuškovsko zbirko pohištva. Ta velja za eno redkih tovrstnih zbirk v Evropi, poleg tega naj bi bila ena redkih, katere pohištvo je bilo zbrano v začetku 20. stoletja in ne pozneje, tako kot v muzejih s podobnimi zbirkami (Vampelj Suhadolnik, ta številka). V zbirki so predvsem dragocene kitajske starine, zlasti iz časa zadnje mandžurske dinastije Qing (1644–1911), a med njimi najdemo tudi japonske predmete, kot so štiridelna pudrnica iz obdobja Meiji, ročno poslikan porcelanast dvanajstdelen čajni set, japonska tradicionalna oblačila, nekaj kimonov in pasov za kimono *obi*, spodnje garniture za kimono, pahljače, ki se uporabljajo pri plesu itn.; te naj bi pripadale ženi Ivana Skuška Tsuneko Kawase, poročeni Mariji Skušek (Hrvatina, 2020, 43–44).

Kot posebnost bomo v pričujočem prispevku kot redko in najobsežnejšo zbirko na slovenskih tleh postavili v ospredje kitajska glasbila (glej Tabelo 1). Posvetili se

2 Ivan Skušek je kot intendant avstro-ogrske križarke S.M.S. »Kaiserin Elisabeth« zbirko ustvarjal sedem let, med letoma 1913 in 1920, ko je bil kot intendantski častnik v konfinaciji v Pekingju. Več o zbirki v Vampelj Suhadolnik, 2019, 130.

bomo prvemu opisu glasbil iz inventarne knjige Slovenskega etnografskega muzeja iz leta 1964, ki je nastal ob prevzemu zbirke od Narodnega muzeja, ter prvotnemu popisu Skuškovske zbirke iz Narodnega muzeja, ki je bil narejen v času, ko mu je leta 1962 glasbila predala Tsuneko Kawase (Marija Skušek). Instrumenti bodo predstavljeni glede na skupine instrumentov, začenši z najbolj zastopano skupino instrumentov v zbirki – kordofoni.

Tabela 1: Klasifikacija glasbil iz Skuškovske zbirke po sistemu Hornbostel-Sachs³

Inventarna številka ⁴	Ime predmeta (ime v izvornem jeziku in transkripcija)	Hornbostel-Sachsova klasifikacija glasbila (številka)
18313 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG) ⁵	starejši tip kitajskih cimbal <i>yangqin</i> 揚琴 – <i>hudie qin</i> 蝴蝶琴	kordofoni – strunska glasbila, dulcimer (oprekelj) 314.122-4
18315 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	kitajska lutnja hruškaste oblike <i>pipa</i> 琵琶	kordofoni – strunska glasbila 321.321-5
18314 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	kitajska lutnja hruškaste oblike <i>pipa</i> 琵琶	kordofoni – strunska glasbila 321.321-5
18317 ⁶ (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	štiristrunske gosli <i>sihu</i> 四胡	kordofoni – strunska glasbila 321.31-71 321.312-71
18296 (277 MG)	ustne orgle <i>sheng</i> 笙	aerofoni – zrakovna glasbila 412.132
18297 (276 MG)	ustne orgle <i>sheng</i> 笙	aerofoni – zrakovna glasbila 412.132
18295 (297 MG)	ustne orgle <i>sheng</i> 笙	aerofoni – zrakovna glasbila 412.132

- 3 Hornbostel-Sachsova klasifikacija, ki jo uporabljamo v prispevku, instrumente deli v pet osnovnih skupin: idiofoni, membranofoni, kordofoni, aerofoni in elektrofoni. Upoštevani so predvsem način, kako glasbilo tvori ton ter način igranja in njegove izdelave. Zanimivo je, da so se po kitajski delitvi tradicionalnih glasbil ta razvrščala po drugačnem sistemu, po t. i. sistemu osmih zvokov *bayin* 八音, po katerem so instrumente delili glede na material, iz katerega je glasbilo izdelano (kovina, kamen, glina, koža, svila, les, buča, bambus). Šlo naj bi za v svetovnem merilu eno zgodnejših delitev glasbenih instrumentov.
- 4 Prva inventarna številka je stara inventarna številka Narodnega muzeja. Inventarna številka v oklepaju je stara inventarna številka Muzeja Gorice.
- 5 Glasbila, ki niso bila inventarizirana v inventarni knjigi MG; locirana in popisana so bila v depozu SEM.
- 6 Inv. št. 18317 prvotno pripada loku, ki naj bi spadal k strunskemu instrumentu. Iz tega sklepamo, da je tudi sam instrument spadal pod to inventarno številko.

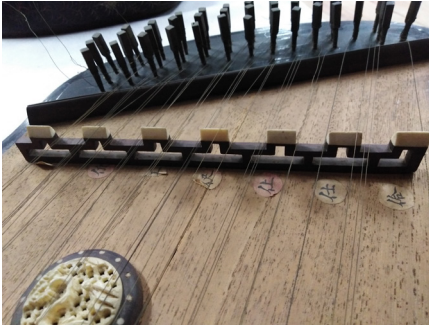
Inventarna številka ⁴	Ime predmeta (ime v izvornem jeziku in transkripcija)	Hornbostel-Sachsova klasifikacija glasbila (številka)
18316 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	osmerokotni ročni boben <i>bajiao gu</i> 八角鼓	membranofoni – glasbila z opno 211.311
18481 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	viseči gongi	idiofoni – samozvočila 111.241.2
18318 (predmet ni bil vpisan v inventarno knjigo MG)	gong velikega formata <i>yunban</i> 雲板	idiofoni – samozvočila 111.221
18299-18312 (235-248 MG) 14 primerkov	golobja piščal <i>geling</i> 鵠鈴 ali <i>geshao</i> 鵠哨 (bučni, cevni in kombinirani tipi golobjih piščali različnih velikosti)	aerofoni – zrakovna glasbila 421.22

Prve in starejše med kordofoni so lesene kitajske cimbale *yangqin* 揚琴 v obliki trapezoida, z dvema vrstama mostičkov, po katerih se raztezajo strune. Ta instrument se je razvil iz perzijskega instrumenta *santur*, ki je bil južni Kitajski predstavljen v pozni dinastiji Ming ter se je nato razširil še po osrednji in vzhodni Kitajski (Thrasher, 2000, 55). Tu je treba poudariti, da gre pri cimbalah *yangqin* iz Skuškov zbirke za starejši tip cimbal (slika 1), imenovan *hudie qin* 蝴蝶琴 (Thrasher, 2000, 62). Ime nakazuje, da gre za cimbale v obliki metuljčka. Dandanes jih lahko občasno še vedno slišimo, predvsem v tradicionalnem sestavu *sizhu*⁷ iz šanghajske regije, znanem kot *Jiangnan sizhu* 江南絲竹. Nanje igramo z dvema bambusovima paličicama, ki imata gumijasto ali usnjeno glavo, žal pa pri instrumentu iz Skuškov zbirke manjkata.

Instrument je okrašen z deli iz slonovine, ima resonančni luknjici, izrezljani iz slonovine, postavljen pa je v umetno izdelano lakirano škatlo. Na njenem zgornjem pokrovu opazimo bogato motiviko – poslikavo osmih taoističnih nesmrtnikov in njihovih simbolov (slika 2). Njihove upodobitve ter upodobitve njihovih simbolov so pogoste v umetnosti in literaturi ter ostajajo prisotne tudi v današnji kitajski popularni kulturi.

Med strunskimi glasbili najdemo tudi instrument *sihu* 四胡 (sliki 3 in 4), ki je v inventarni knjigi Goričane klasificiran kot *erhu* 二胡 – dvostrunske gosli, še vedno zelo popularne na Kitajskem, in sicer tako v tradicionalni kot sodobni glasbi, na zahodu večkrat imenovane kitajska violina. Če si ogledamo osnovno sestavo instrumenta,

⁷ Izraz *sizhu* izvira iz 20. stoletja. Nanaša se na ljudske zasedbe, ki so se prvič pojavile v dinastijah Ming (1368–1644) in Qing (1644–1911) ter delujejo še danes. Obstajajo številne regionalne različice. Od zgodnjega 20. stoletja je postal eno izmed središč ansamblov *sizhu* Šanghaj, kjer se je sredi 20. stoletja razvil sodobni kitajski orkester (Thrasher, 2000, 58–61).

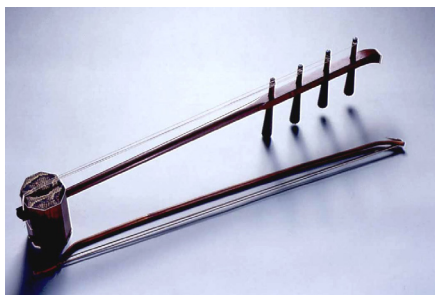
Slika 1: Kitajske cimbale v obliki metuljčka *hudie qin* z okrašenim delom iz slonovine, Skuškov zbirka, SEM, inv. št. NM 18313
(foto: Klara Hrvatin, 2019).

Slika 2: Lesen lakiran pokrov škatle za *hudie qin* z zlato poslikavo taoističnih nesmrtnikov, Skuškov zbirka, SEM, inv. št. NM 18313
(foto: Klara Hrvatin, 2019).

takoj opazimo, da ne gre za dvostrunski *erhu*, ampak za instrument s štirimi strunami. Zaradi slabe ohranjenosti tega sprva ni mogoče opaziti, so pa na glavi instrumenta štiri izvrtine za uglaševalske vijake, v katere so pritrjeni trije umetelno oblikovani leseni vijaki z okrasom iz slonove kosti na vrhu odebeljenega dela vijaka, pri čemer četrti manjka, na njegovem mestu pa vidimo le prazno vdolbino, kar potrjuje, da ne gre za dvostrunski *erhu*. Za *sihu* bi lahko rekli, da je starejši sorodnik instrumenta *erhu*, saj oba pripadata skupini instrumentov *huqin* 胡琴 – družini godal z resonančnim lesenim telesom (cilindričnim, šest- ali osemkotnim), pokritim s kačjo (pogosto pitonovo) kožo ali tanko plastjo lesa, s pritrjenim pokončnim cevastim vratom. Navadno so sestavljeni iz dveh strun in dveh uglaševalskih vijakov, čeprav, kot velja za glasbilo iz Skuškov zbirke, obstajajo tudi različice s tremi, štirimi ali več kot petimi strunami in vijaki. Pri štirih strunah sta prva in tretja uglašeni enako, prav tako imata skladno uglasitev druga in četrta. Pri igranju je žima loka razdeljena na dva dela, prvi je postavljen med prvo in drugo, drugi pa med tretjo in četrto struno.

Ime *sihu* nakazuje, da gre za *si* – štiristrunski instrument – ter *hu* – okrajšava za instrumente iz družine *huqin*. *Sihu* iz Skuškov zbirke sestavlja osmerokotno resonančno telo, prekrito s pitonovo kožo. Strune so poškodovane in jih vidimo le razcefrane v spodnjem delu telesa instrumenta, na vratu instrumenta pa prostor za štiri nastavitvene lesene vijake, ki jih postavimo vodoravno skozi luknje, izdobljene v vrat instrumenta. Zaradi tega težko umestimo uglašenos, na splošno pa velja, da obstajajo tri različne oblike instrumenta, ki so glede na njegovo velikost različno uglašene, in sicer največji (C, G, C, G), srednje velik (G, D, G, D) in najmanjši (D, A, D, A) (Gu-Zheng Music Society, 2005–2012). *Sihu* je povezan predvsem z mongolsko kulturo. Igrajo ga Mongoli

Slika 3: Štiristrunsko glasbilo *sihu*,
Metropolitan Museum of Art
(foto: Metropolitan Museum of Art,
javna domena).

Slika 4: Osmerokotno resonančno telo
glasbila *sihu*, prekrito s pitonovo kožo,
Škušova zbirka, SEM, inv. št. NM
18317 (foto: Klara Hrvatin, 2019).

v Mongoliji in Notranji Mongoliji, uporablja pa se tudi kot tradicionalni instrument v kitajskih provincah Liaoning, Jilin in Heilongjiang. Kot spremljevalno glasbilo je uporabljen predvsem v pripovedniških zvrsteh, kot je oblika baladnega petja in govornja (*shuochang* 说唱), pri senčnem gledališču ipd. (Montanič, 2013, 22–23).

Med instrumenti, ki imajo značilen prepoznavni znak kačje kože in intarzijo iz slonovine, je tudi *bajiao gu* 八角鼓, osmerokotni ročni boben ali tamburin (slika 5). Njegovo telo je na eni strani prekrito z membrano iz pitonove kože prek lesenega okvirja, intarzirane s slonovo kostjo. V sedmih od osmih stranic ima odprtine ali zareze zanimivih oblik, obrobjene s slonovino, v katere so vpeti pari krožnih malih zvončkov (*ling*), podobnih, čeprav ne tako ploščatih oblik kot pri tamburinu, ki ga poznamo danes. Na osmi stranici, kjer ni odprtine, je na slonovinast okras pritrjena dekorativna navezava vrvice (slika 6), ki meri približno tri do štiri dolžine tamburina in se s tradicionalnim kitajskim vozlom zaključi v povezan obtežen čop niti. Boben tresemo z levo roko oziroma nanj igramo s prsti ali dlanjo desne roke. Na Kitajsko je bil prinesen v času dinastije Ming (1368–1644), uporabljali pa so ga za spremljavo plesnih in pripovednih pesmi. Žal so membrana, okras iz slonove kosti in drugi sestavni deli bobna, kot so mali zvončki, poškodovani, nepritrjeni ali manjkajo. Boben istega kova, le brez navezave, najdemo v zbirkah, kot sta zbirka glasbenih instrumentov Crosby Brown v Metropolitanskem muzeju umetnosti v New Yorku (The Met: Bajiao gu, 2000–2020) in zbirka muzeja Spurlock Museum of World Cultures v Illinoisu (Spurlock Museum, 2016–2020).

Iz skupine kordofonov največji vtis pustita kitajski lutnji *pipa* 琵琶. Gre za instrument, ki ga imajo za kraljico kitajske ljudske glasbe in vodilnega med brenkali. Od obdobja Qin (221–206 pr. n. št.) do dinastije Tang (618–907) naj bi izraz *pipa* generično uporabljali za označevanje tako domačih kot tujih brenkal.

Slika 5: Osmerokotni ročni boben *bajiao gu*, Skušкова zbirka, SEM, inv. št. NM 18316 (foto: Klara Hrvatin, 2019).

Slika 6: Na ročni boben *bajiao gu* pritrjena dekorativna navezava vrvi, ki se s tradicionalnim kitajskim vozlom zaključuje v povezan obtežen čop niti, Skušкова zbirka, SEM, inv. št. NM 18316 (foto: Klara Hrvatin, 2019).

Pomen besede *pipa* naj bi glede na dokumente iz dinastije Vzhodni Han (25–220) izhajal iz tehnike igranja instrumenta, *pi* za potisk prstov desne roke naprej, *pa* za pomik nazaj. Instrument sestavljajo kratek vrat, leseno hruškasto telo, včasih z dvema zvočnima luknjicama v obliki polmeseca, in 12 do 26 prečk. Predvsem po letu 1949 je to glasbilo doživelo veliko sprememb; svilene strune so počasi prešle v jeklene, oblečene v najlon, število prečk se je povečalo in s tem tudi obseg instrumenta. Sodobna pipa ima tako od 29 do 31 prečk, 6 na vratu in druge na telesu. Pentatonično uglasitev

je nadomestila kromatska. Na svilene strune so igrali bodisi z večjo trzalico bodisi samo s prsti, na jeklene strune pa običajno igramo s prsti, na katere pritrdimo kratke naprstnike (brenkalnike). Instrument držimo navpično na stegnu, tako da brenkamo s prsti desne roke, s prsti leve roke pa na različne načine manipuliramo na strune, da ustvarimo ustrezne melodije in efekte (Pipa-Chinese lute or guitar, 2000–2009).

Slabše ohranjena *pipa* iz Skuškove zbirke je podolgovate hruškaste oblike in brez zvočnih lukenj. Ima 12 lesenih prečk, zaključenih s slonovino na telesu, štirje loki slonovine pa tvorijo še štiri prečke na vratu, tako jih je skupaj 16. Glava instrumenta je ukripljena nazaj in okrašena z motivi iz slonovine. Poleg slonovine na glavi in prečkah so iz slonovine držalo za strune na spodnjem delu trebuha instrumenta, konice lesenih vrtelj za uglaševanje ter predel pod štirimi loki, okrašen z deli iz slonovine; iz slonovine je tudi glavni okras na glavi instrumenta z motivom zmaja. Druga *pipa* iz zbirke je neprimerno bolje ohranjena in je bila tudi bolj vzdrževana. Nanjo so vpete strune, verjetno dodane kasneje. Prav tako kot prva je zelo umetelno oblikovana, v kombinaciji lesa in slonovine (sliki 7 in 8), pri čemer sta na njeni glavi motiv iz lesa v obliki netopirja in simbol *shou* 壽: prvi je simbol sreče in veselja, drugi pa dolgoživosti (slika 9).

Slike 7, 8, 9: Umetelno izdelana *pipa*: stilizirane odprtine iz slonovine (slika 7), intarzija iz slonovine v obliki netopirja (slika 8) ter motiv na glavi instrumenta z motiviko netopirja in simbola *shou* (slika 9), Skuškova zbirka, SEM, inv. št. NM 18315 (foto: Klara Hrvatin, 2019).

Obe *pipi* bosta predmet nadaljnjih raziskav, predvsem glede njunega oblikovanja in ugotavljanja izdelovalca.

Zbirko bogatijo aerofoni, in sicer troje ustnih orgel *sheng* 笙 iz sedemnajstih bambusovih piščali (slika 10). Bambusove piščali so postavljene v majhno resonančno

telo, izdelano iz buče, lesa ali bakra in povezano z ustnikom, v katerega glasbenik piha. Višino tona določimo s pritiskom prstov na luknjice piščali. Cevi sestavlja pet različnih dolžin, ki so razporejene tako, da bi simbolično ponazarjale obliko peruti ptice feniks. Poleg tradicionalnih 13-, 14- in 17-cevnih sklopov so na voljo 21- in 24-cevne garniture ter 36-cevni komplet, ki temelji na kromatični lestvici z vsemi 12 poltoni. Predvsem v sodobnih kitajskih ansamblih lahko med drugim srečamo večji, visoko zveneči *sheng* (*jiansheng* 鍵笙, kar pomeni *sheng* s klaviaturo), na katerega lahko igramo zahodne akorde (Qiang, 2011, 23–27). Veliko sprememb je instrument doživel po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske. Število piščali se je povečalo na 32, s čimer sta se glasbilu povečala tonski razpon (možna je uporaba diatonične lestvice) in glasnost (Montanič, 2013, 6). Instrument ima bogato zgodovino, saj naj bi obstajal že v dinastiji Han (202 pr. n. št.–220). Iz kitajskega instrumenta se je razvilo več podobnih instrumentov, kot sta japonski *shō* in korejski *saenghwang*, najdemo pa jih tudi v predelih Tajske, Laosa in Vietnama.

Slika 10: Ustne orgle *sheng*, Skušкова zbirka, SEM, inv. št. 297 MG (foto: Klara Hrvatin, 2020).

Slika 11: Stilizirane odprtine iz slonovine iz spodnjega dela resonančnega telesa glasbila *sheng*, Skušкова zbirka, SEM, inv. št. 277 MG (foto: Klara Hrvatin, 2019).

V Skuškovi zbirki so tri tradicionalne različice instrumenta *sheng* (slika 10), ki verjetno datirajo v pozno 19. ali zgodnje 20. stoletje. Eden od njih (inventarna št. 276 MG) je izdelan iz bambusa in je manjšega formata, druga dva (inventarni št. 277 MG, 297 MG) pa sta izdelana iz palisandra oziroma bambusa, oblečenega v palisander. Vsi imajo značilne okrase: spodnji del resonančnega telesa in ustnik s stiliziranimi odprtini iz slonovine, predvsem pri najbogatejše okrašenem glasbilu *sheng* z inventarno številko 297 MG (slika 11). Vrhovi piščali, predvsem najvišjih, so zaključeni z

roževino. Trup in del do ustnika sta v črnem laku, na notranji strani instrumenta je opazno oštevilčenje piščali s kitajskimi pismenkami, ki so glede na uglasbitev nanizane v določenem zaporedju.

Etnomuzikolog Robert Garfias, ki v svojih delih obravnava japonsko različico instrumenta *sheng* imenovanega *shō* in japonski dvorni orkester *gagaku*,⁸ eden prvih zahodnih izvajalcev na ta instrument, je ob pregledu zbirke treh instrumentov sheng izpostavil predvsem enega izmed njih – *sheng* z inventarno številko 297. Ta naj bi imel za Japonsko značilen sistem postavitve prstov, ki naj bi ostal nespremenjen še iz dinastije Tang in je edinstveno ohranjen na Japonskem. Zanj je značilno igranje harmonij petih in šestih tonov, medtem ko kitajska različica ne igra več harmonij, ampak le oktave, kvarte in kvinte (Robert Garfias, osebna komunikacija, 2020).

Zbirko sestavlja tudi železni gong velikega formata *yunban* 雲板 (slika 12). V inventarni knjigi Narodnega muzeja je vpisan kot »gong, železni; 17. stol.; ima napis; (89x86x3)« (Stara inventarna knjiga, 1962). Napis na gongu in njegova datacija sta bila nedavno poslana na Japonsko, kjer ju je pregledal Sasaki Kibun 佐々木基文, budistični duhovnik iz templja Kongōbu-ji, vodilnega templja budizma šingon na gori Koya v prefekturi Wakayama. Po njegovem mnenju gong datira v leto 1675 oziroma, kot je razvidno iz zapisa na gongu, v obdobje dinastije Qing, v čas vladavine cesarja Kangxija (1662–1722), pri čemer se 14. leto njegovega vladanja časovno ujema z letnico 1675. Ista letnica je potrjena tudi v zgodnejših virih. Ralf Čeplak Mencin, kustos za Azijo, Avstralijo in Oceanijo v Slovenskem etnografskem muzeju, v delu *V deželi nebesnega zmaja* prav tako poda natančen datum izdelave gonga – leto 1675 (Čeplak Mencin, 2012, 114). Gong sta ocenila William Watson iz Britanskega muzeja (obisk leta 1962), eden izmed tujih strokovnjakov, ki je v preteklosti ocenjeval zbirko, ter Yi Hongzhang, kustos muzeja prepovedanega mesta v Pekingju (obisk leta 1994) (ibid.). Gong je dragocen predmet, eden izmed najstarejših artefaktov v celotni zbirki, ki je v procesu nadaljnjih raziskav. Poleg gonga je bil iz iste skupine instrumentov v depozitu Slovenskega etnografskega muzeja nedavno najden še niz sedmih visečih bakrenih gongov z motivi zmaja (inv. št. NM 18481), ki so prav tako predmet nadaljnjih raziskav.

Zbirko bogati tudi štirinajst primerkov golobjih piščali *geling* 鷓鴣鈴 ali *geshao* 鷓鴣哨, katerih zvok je bil v preteklosti značilen za Peking, v zadnjem času pa v muzejih po Evropi in Kitajski doživljajo razne oživitve. Gre za majhno glasbilo, ki ga umeščamo v skupino t. i. eolskih glasbenih instrumentov. S pomočjo vretena ga pripnemo na rep goloba, tako da med letenjem proizvaja zvok. Je polakirano in izdelano iz lahkih materialov, kot sta buča in bambus. Skušкова zbirka golobjih piščali glede na njihove oblike vsebuje tri različne tipe instrumenta: bučni, cevni in kombinirani. V zbirki je najpogosteje zastopan bučni tip piščali (slika 13). Njegova osnova je izdobljena buča,

8 Omeniti velja predvsem njegovo delo *Music of a Thousand Autumns: The Togaku style of Japanese Court Music* (glej Garfias, 1975).

na katero so pritrjene podpiščali iz bambusa. Najštevilčnejši so primerki bučnega tipa golobjih piščali manjšega formata, tj. v velikosti oreha, s tremi podpiščalmi in cvetličnimi vzorci v črni barvi na rdeči ali rumeni podlagi (več o Skuškovi zbirki golobjih piščali v Hrvatin, 2020).

Slika 12: Golobja piščal večjih dimenzij s tremi pari podpiščali (bučni tip), ki jo odlikuje barvitost in cvetlični vzorci, Skuškova zbirka, SEM, inv. št. 236 MG (foto: Blaž Verbič, 2019).

3 Razstavljenost in problematika Skuškove zbirke glasbil

Trenutno je zbirka glasbil iz Skuškove zbirke shranjena v muzejskem depozitu Slovenskega etnografskega muzeja, razen lamaističnega bobna, ki je del stalne razstave *Med naravo in kulturo* (odsev daljnih svetov, ki ponuja strnjjen pogled na predmete iz neevropskih muzejskih zbirk). Z izjemo nekaterih predmetov, ki jih muzej posoja drugim muzejem ob njihovih razstavah, kot je bil na primer *sheng* v zadnjih letih razstavljen na občasni razstavi Pomorskega muzeja Piran *Čez morje na neprepoznavni Daljni vzhod* (17. 6. 2017)⁹ (slika 14) ter nato tudi kot del istoimenske razstave, gostujoče v *Parku vojaške zgodovine* v Pivki (25. 4. 2018), glasbila od zaprtja Muzeja neevropskih kultur Goričane niso bila razstavljena.

Kot stalna zbirka naj bi bila Skuškova zbirka med leti 1964 in 1990 razstavljena v Muzeju neevropskih kultur v baročnem dvorcu Goričane pri Medvodah (Čeplak Mencin, 2012, 117), čeprav ni jasno, ali so bili razstavljeni tudi instrumenti. Na slikah razstavnih prostorov Muzeja Goričane niso vidni, z izjemo gonga (slika 12), za katerega tudi kustos Ralf Čeplak Mencin potrjuje, da je bil razstavljen, medtem ko drugi instrumenti po vsej verjetnosti niso bili (Ralf Čeplak Mencin, osebna komunikacija, 22. 7. 2020). Zaradi obsežnosti celotne zbirke zanjo žal nikoli ni bil izdelan katalog, ki bi nam pomagal z več informacijami o razstavnosti predmetov. Etnologinja in vodja Muzeja neevropskih kultur v letih 1964–1990, kustodinja Pavla Štrukelj (1921–2015),

⁹ Razstava z osrednjo temo potovanje pomorščakov avstrijske in avstro-ogrske vojne mornarice v Vzhodno Azijo od 2. polovice 19. stoletja do konca prve svetovne vojne.

Slika 13: *Sheng* iz Skuškovske zbirke, SEM, 297 MG, na razstavi *Čez morje na neprepoznavni Daljni vzhod* v Piranu (levo spredaj v vitrini) (foto: Igor Presl/ Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran).

Slika 14: Gong, Skuškova zbirka, SEM, 297 MG, razstavljen v Muzeju Goričane (foto: Slovenski etnografski muzej).

se je zelo trudila, da bi se ukvarjala s celotno zbirko, a ker ni dobila dodatne pomoči, je bil njen trud zaman (Ralf Čeplak Mencin, osebna komunikacija, 22. 8. 2019). Nekaj omemb glasbil iz Skuškovske zbirke zasledimo v njenem prispevku o neevropskih zbirkah, čeprav so glasbeni instrumenti redko obravnavani:

Razen velikega železnega gonga iz 17. stoletja so pomembni še drugi uporabni predmeti, ki kažejo med drugim razne tehnike izdelovanja, na primer konjska stremena, vaza, svetilka in kozmetične posodice, narejene v tehniki *cloisonné* [...] Med glasbili so zanimive ročne orgle (*šeng*), lutnji, citre in glasbilo z eno struno. V zbirki so tudi številne piščalke, ki so narejene iz rastlinskih buč, otroci pa so jih privezovali golobom na rep. (Štrukelj, 1980–1982, 141)

Pavla Štrukelj omenja predvsem gong, *šeng* oziroma *sheng*, lutnji oziroma *pipi*, citre oziroma cimbele *yangqin* in golobje piščali. Danes v Skuškovi zbirki najdemo vse te instrumente, čeprav neznanka ostaja »glasbilo z eno struno«. Ni jasno, kateri instrument je omenjala P. Štrukelj, verjetno je imela v mislih kordofon *sihu*, ki je bil v popisu predmeta iz Narodnega muzeja vpisan kot *erhu*, čeprav ima ta dve struni in ne ene. O predmetih iz Muzeja Goričane priča inventarij, v katerem so popisani predmeti, čeprav v Skuškovi zbirki najdemo tudi glasbila iz zbirke, ki niso bila inventarizirana v knjigi, sestavljeni ob prejemu zbirke v Narodni muzej leta 1962. To sta kustos zbirke Ralf Čeplak Mencin in Tina Brdajs dognala ob ponovnem revidiranju zbirke med septembrom in novembrom 2019. Inventarizacijo teh predmetov (cimbele *yangqin*, 2 lutnji *pipa*, gong (sedem kovinskih skodel)) najdemo v Stari inventarni knjigi Narodnega muzeja Slovenije (1962), ki je bila sestavljena, preden je bila zbirka predana Slovenskemu etnografskemu muzeju.¹⁰

Na spisku iz istega vira prav tako najdemo lesene »tolkalke (4,5 x 5 x 4,3)« in »paličice za tolkala (20 x 2 x 2)« (Stara inventarna knjiga, 1962), in sicer pod inv. št. 18298, ki pa v zbirki manjkajo oziroma jih že ob predaji ni bilo, tako da ni povsem jasno, za kakšne predmete in njihovo namembnost gre. »Paličice za tolkala« bi lahko pripadale cimbalam *yangqin*, saj nanje igramo z dvema bambusovima paličicama (pri čemer je del, s katerim igramo na strune, podložen z gumijasto ali usnjeno glaabo), česar pa glede na nezadosten opis paličic na žalost ne moremo potrditi. Prav tako je kot del zbirke inventariziran lok (inv. št. 18317, bambus, 75,5 cm), s pripisom, da spada k velikemu gongu. Toda to je vredno premisleka, kajti uporaba loka bi bila smotrna samo pri instrumentu *sihu*, čeprav, če si natančneje ogledamo lok, ne gre za lok oblike in materiala, ki bi se uporabljal pri igranju na *sihu*. V inventarni knjigi je zapišan podatek,

10 Etnografski muzej je zbirko Marije in Ivana Skuška ml. pridobil leta 1963. Pavla Štrukelj jo je predstavila na razstavi *Kulturno-zgodovinska zbirka Kitajske*, kar je bil tudi začetek stalne postavitve v Muzeju neevropskih kultur Goričane (Poklon Borisu Kuharju, 2019, 11).

da gre za lok iz bambusa, čeprav je v resnici iz lesa, temno rdečega laka, medenine in biserne matice, kar bolj spominja na novejši zahodni lok, ki bi se uporabljal pri igranju na godala. Obstaja tudi možnost, da so na nekatere instrumente občasno igrali in pri tem uporabili pripomočke, ki so na voljo v našem kulturnem prostoru.

Predmeti verjetno niso bili razstavljeni tudi zato, ker so glede na celotno Skuškovo zbirko eni izmed najmanj ohranjenih oziroma imajo veliko poškodb: lomov, izkriavljenj, predrte kože, odrgnin, poškodb strun ipd. Omeniti velja predvsem zelo slabo stanje ene od dveh *pip* (inv. št. NM 18315), manjkajoče dele pri instrumentu *sihu* in ročnem bobnu *bajiao gu*, posamezne poškodbe pri golobjih piščalih itd. Ker gre za v Sloveniji edinstveno in zato neprecenljivo zbirko vzhodnoazijskih glasbil, bo morala predmete revidirati tudi konzervatorska in restavratorska stroka. Navsezadnje gre za predmete, kakršne lahko najdemo v glasbenih zbirkah muzejev, kot sta Metropolitan-ski muzej umetnosti (v glasbeni zbirki Crosby Brown Collection of Musical Instruments iz leta 1889) in Aucklandski spominski vojni muzej (v zbirki Castle Collection of Musical Instruments) (Auckland War Memorial Museum: Castle Collection, 2020), ter v spletni zbirki glasbenih zbirk predvsem evropskih muzejev MIMO (MIMO: Musical Instrument Museums Online, 2020).

4 Zaključek

Skuškova zbirka instrumentov v primerjavi z drugimi z glasbo povezanimi predmeti iz vzhodnoazijskih zbirk na Slovenskem obsega različne skupine instrumentov. Prevladujejo predvsem kordofoni, kot so cimbale *hudie qin*, lutnja *pipa* in gosli *sihu*. V zbirki najdemo tudi aerofone, kot so ustne orgle *sheng*, membranofone, kot je ročni boben z opno iz kačje kože *bajiao gu*, in idiofone, med katere uvrščamo gong in viseče zvonove. Instrumenti datirajo v glavnem v sredino ali konec 19. stoletja in v začetek 20. stoletja; izjema je gong, ki kot eden najstarejših predmetov nosi letnico 1675. V zbirko instrumentov prištevamo tudi štirinajst primerkov golobjih piščali. Glede na raznolikost zbirke instrumentov je posebnost zbirke umetelna izdelava določenih instrumentov. Lutnji izstopata po okrasitvah iz motivično izrazitih intarzij ali rezbarjenih kosov iz slonovine in lesa; s kitajskimi motivi netopirja, zmaja, oblakov in kitajske pismenke *shou*, ki jo kot simbol dolgoživosti običajno najdemo na tekstilu, pohištvu, keramiki in nakitu. Prav tako sta umetelno izdelana dva od treh instrumentov *sheng* (276 MG, 277 MG), predvsem predel ustnika in spodnjega resonančnega telesa. Posebej pa je treba izpostaviti cimbale *hudie qin*. Njihove resonančne luknje so izrezljane iz slonovine, instrument pa premore tudi lakirano škatlo, zlato poslikano z motiviko osmih taoističnih nesmrtnikov. Instrumente, prav tako bogato obdelane in iz istih obdobj, srečamo tudi v zbirki glasbenih instrumentov Crosby Brown v Metropolitanem muzeju umetnosti, v glasbeni zbirki Castle Collection of musical instruments ter v spletni zbirki MIMO.

Poleg pregleda prejšnjih inventarjev instrumentov ter popravkov pri identifikaciji predmetov in njihove predstavitve članek prvič poda vpogled v trenutno stanje instrumentov ter opozori na njihovo nadaljnjo oskrbo, poškodbe in pomanjkljivosti, v upanju, da bi se za te instrumente našli ustrezni restavratorski in konservatorski posegi ter da bi bili kot pokazatelj kitajske kulturne dediščine in slovenskega zbirateljstva iz zgodnjega 20. stoletja v povezavi s to kulturno dediščino v karseda ustrezni podobi na vpogled širši javnosti.

Zahvala

Pričujoči prispevek je nastal v okviru projekta *Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji: vpetost slovenskega prostora v globalno izmenjavo predmetov in idej z Vzhodno Azijo* (2018–2021) (št. J7-9429) ter programske skupine *Azijski jeziki in kulture* (št. P6-0243), ki ju iz državnega proračuna financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Bibliografija

- Auckland Museum: Castle collection of musical instruments, <https://www.aucklandmuseum.com/discover/collections/topics/castle-collection-of-musical-instruments> [9. 11. 2020].
- Čeplak Mencin, R., *V deželi nebesnega zmaja: 350 let stikov s Kitajsko*, Ljubljana 2012.
- Garfias, R., *Music of a Thousand sutumns: The togaku style of Japanese court music*, University of California Press 1975.
- Gu-Zheng Music Society: Chinese musical instruments, 2005–2012, https://www.guzheng.org/Text/music_instrument.htm [19. 6. 2020].
- Hrvatina, K., Golobje piščali iz Skuškovske zbirke Slovenskega etnografskega muzeja, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60, št. 1, 2020, str. 42–55.
- I. inventarna knjiga muzeja Goričane od št. 1 MG–387 MG, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 1966–82.
- Stara inventarna knjiga Narodnega muzeja Slovenije, Narodni muzej Slovenije, 1962.
- MIMO: Musical instrument museums online, <https://mimo-international.com/MIMO/museums-map.aspx> [9. 11. 2020].
- Montanič, E., *Kitajska tradicijska glasbila: komentiran prevod knjige Predstavitev kitajskih tradicijskih glasbil* (diplomsko delo), Ljubljana 2013.
- Pipa - a Chinese lute or guitar, 2000–2009, <http://www.philmultic.com/pipa.html> [1. 6. 2020].
- Poklon Borisu Kuharju 1929–2018, Slovenski etnografski muzej (9. maj – oktober 2019), 2019, https://www.etno-muzej.si/files/exhibitions/poklon_borisu_kuharju_0.pdf [2. 7. 2020].
- Qiang, X., *Chinese music and musical instruments*, Shanghai 2011.
- Spurlock Museum of World Cultures at ILLINOIS: Bajiaogu, Tambourine, 2016–2020, <https://www.spurlock.illinois.edu/collections/search-collection/details.php?a=1992.19.0002> [9. 11. 2020].
- Štrukelj, P., Neevropske zbirke v muzeju Goričane, *Slovenski etnograf* 32, Ljubljana 1980–1982, str. 125–158.

Thrasher, A. R., *Chinese musical instruments*, New York 2000.

The Met: Bajiao Gu, 2000–2020, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/500602> [9. 11. 2020].

Vampelj Suhadolnik, N., Zbirateljska kultura in vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji, v: *Procesi in odnosi v Vzhodni Aziji: zbornik EARL* (ur. Bekeš, A., Rošker, S. Jana in Šabič, Z.), Ljubljana 2019, str. 93–137.

Klara Hrvatin

Zbirateljska kultura in razstave vzhodnoazijskih glasbil na Slovenskem: identifikacija glasbil iz Skuškov zbirke

Ključne besede: Skuškova zbirka, kitajski glasbeni instrumenti, *yangqin*, *sihu*, *sheng*

Prispevek se osredotoča na slovensko zbirateljsko kulturo vzhodnoazijskih glasbil s posebnim poudarkom na glasbenih instrumentih, ki jih najdemo v Skuškovi zbirki (Slovenski etnografski muzej), zbranih konec 19. in v začetku 20. stoletja. Skuškovo zbirko sestavljajo različne vrste glasbil, predvsem kordofoni, kot so kitajske cimbale *yangqin*, lutnja *pipa* in gosli *sihu*, aerofoni, kot so ustne orgle *sheng*, in idiofoni, med katerimi najdemo viseče zvonce in veliki gong. Gre za redko zbirko kitajskih instrumentov v Sloveniji, o kateri še ni veliko napisanega, tako zbirka ni znana širši javnosti ali strokovnjakom s področja muzikologije in glasbenim izvajalcem.

Da bi zbirka pridobila prepoznavnost in nadaljnjo obravnavo med glasbenimi zbirkami neevropskih kultur in nasploh v Sloveniji, je glavna naloga pričujočega prispevka zagotoviti identifikacijo in osnovno predstavitev glasbenih predmetov, pri čemer so ponovno revidirani predhodni zapisi o njih iz muzejskih inventarijev. Avtorica izpostavi Skuškovo zbirko kitajskih glasbil ter z glasbo povezane predmete iz drugih vzhodnoazijskih zbirk v Sloveniji, zlasti zbirke Alme Karlin (Pokrajinski muzej Celje) in Azijske zbirke (Pokrajinski muzej Celje), zagotovi identifikacijo doslej nekategoriziranih predmetov ter omogoči vpogled v dosedanje razstave zbirke glasbil. Prav tako je izpostavljena problematika trenutnega stanja glasbenih instrumentov in njihove nadaljnje restavracije.

Klara Hrvatin

Collecting and exhibiting East Asian musical instruments in Slovenia: Identification of musical instruments in the Skušek collection

Key words: Skušek Collection, Chinese musical instruments, *yangqin*, *sihu*, *sheng*

The paper focuses on the Slovene collecting culture of East Asian musical instruments, with a focus on musical instruments in the Skušek Collection (Slovene Ethnographic Museum), gathered during the early 20th century. It comprises various groups of instruments, mainly chordophones

such as the dulcimer *yangqin*, short-necked fretted lute *pipa*, bowed four-stringed *sihu*, aerophones such as the mouth organ *sheng*, and idiophones, which include hanging bells and a large gong. It is a rare collection of Chinese instruments in Slovenia, about which not much has been written and thus the collection is still not known to general public or specialists in this field, such as musicologists, performers or musical enthusiasts in Slovenia.

In order for the collection to gain recognition and further consideration among music collections of non-European cultures and music collections in general in Slovenia, the paper's main concern is to provide identification and basic presentation of the music-related objects from the collection while re-examining the earlier museum inventory documents. The author distinguishes Skušek's collection from other music-related objects from other East Asian collections in Slovenia, in particular the Alma Karlin Collection (Celje Regional Museum) and Asian collection of Celje Regional Museum, provides identification of some previously uncategorized objects, and reviews the collection's previous exhibitions. Furthermore, the paper reflects on the present state of the objects, their proper storage and further restoration.

O avtorici

Klara Hrvatin, doktorica humanističnih znanosti z Univerze v Osaki, dela kot lektorica in raziskovalka na Oddelku za azijske študije Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Področja njene raziskovalnega zanimanja vključujejo japonsko glasbo in glasbeno estetiko, japonska povojna umetniška gibanja ter medkulturne raziskave na področjih glasbe, etnomuzikologije, kulturne zgodovine in umetnosti. Trenutno sodeluje pri projektu *Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji: vpetost slovenskega prostora v globalno izmenjavo predmetov in idej z Vzhodno Azijo* ter v sodelovanju z Univerzo v Osaki pri projektu *Pop-folk v vzhodni Evropi in vzhodni Aziji: vzporedni fenomen na obeh straneh Evrazije*.

About the author

Klara Hrvatin, who has a PhD in Humanities from Osaka University, Japan, works as a lecturer and researcher at the Department of Asian Studies, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia. Her research focus is mainly on Japanese music and music aesthetics, the Sōgetsu art movement, cross-cultural research in music, ethnomusicology, cultural history and art-related topics. Currently she is involved in the national research project *East Asian Collections in Slovenia: Inclusion of Slovenia in the Global Exchanges of Objects and Ideas with East Asia*, and a joint international survey titled *Pop-folk Genres in East Europe and East Asia: Parallel Phenomena on Both Sides of Eurasia*.